

Робърт Дж. Стърнбърг и Уенди М. Уилямс

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПСИХОЛОГИЯ

София, 2014

Преводът е направен по изданието:
ROBERT J. STERNBERG, WENDY M. WILLIAMS
EDUCATIONAL PSYCHOLOGY
Second edition

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

Copyright © 2010, 2002 by Pearson Education, Inc., All rights reserved

© Людмила Андреева, превод, 2014
© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-355-9

РОБЪРТ ДЖ. СТЪРНБЪРГ
УЕНДИ М. УИЛЯМС

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПСИХОЛОГИЯ

Превод от английски
Людмила Андреева

КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ

1	КАК ДА СТАНЕТЕ ЕКСПЕРТ? 1	8	КОГНИТИВНИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНОТО.....393
Част I: ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ		9	МИСЛЕНЕ: ФОРМИРАНЕ НА ПОНЯТИЯ, РАЗСЪЖДЕНИЯ И РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ447
2	РАЗВИТИЕ НА ПОЗНАВАТЕЛНИ, УЧЕБНИ И ЕЗИКОВИ УМЕНИЯ 73	Част IV: МОТИВАЦИЯ И ОБУЧЕНИЕ	
3	ЛИЧНОСТНО, ПОЛОВО, СОЦИАЛНО И НРАВСТВЕНО РАЗВИТИЕ127	10	МОТИВИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ.....493
Част II: ЧОВЕШКО РАЗНООБРАЗИЕ		11	УПРАВЛЕНИЕ НА КЛАСА.....551
4	ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИНТЕЛИГЕНТНОСТ, КОГНИТИВЕН СТИЛ И СТИЛ НА УЧЕНЕ, ТВОРЧЕСТВО И МЪДРОСТ189	12	ПРЕПОДАВАНЕ В КЛАСНАТА СТАЯ.....603
5	ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ ДЕЦА.....243	Част V: ОЦЕНЯВАНЕ	
6	ГРУПОВИ РАЗЛИЧИЯ: СОЦИОИКОНОМИЧЕСКИ СТАТУС, ЕТНИЧЕСКИ ПРОИЗХОД, ПОЛ И ЕЗИК295	13	СТАНДАРТИЗИРАНО ТЕСТИРАНЕ661
Част III: МИСЛЕНЕ, УЧЕНЕ И ПАМЕТ		14	ОЦЕНЯВАНЕ В КЛАСНАТА СТАЯ707
7	ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНОТО.....349		ПОКАЗАЛЕЦ.....761

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР

Акценти в текста	15
Педагогически характеристики на текста.....	16
Промени във второто издание	18
Признателност	25

ЗА АВТОРИТЕ

Робърт Дж. Сърнбърг	27
Уенди М. Уилямс.....	27

- 1 -

КАК ДА СТАНЕТЕ ЕКСПЕРТ?

<i>Конструиране на собственото учене</i>	32
Какво знаят опитните учители, които начинаещите не знаят?	33
Що е опитен учител?	33
Развитие на експертни познания в преподаването: процес	35
Опитните учители имат експертни познания... 36	
<i>Форум.....</i>	<i>38</i>
Опитните учители са ефикасни	44
Опитните учители имат творческа прозорливост.....	49
Предимствата на експертните познания	51
<i>Последици за преподаването</i>	<i>53</i>
Какво знаем за опитните учещи?.....	53
Използване на ефективни стратегии за учене....	53
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.</i>	
<i>Фокус върху: да станеш опитен учител.....</i>	<i>55</i>
Инкрементално становище за интелигентността	57
Високи стремежи	60
Силна възприемана Аз-ефективност	60
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.</i>	
<i>РАЗВИТИЕ НА ЕКСПЕРТНИ ПОЗНАНИЯ В ПРЕПОДАВАНЕТО И В УЧЕНОТО</i>	<i>61</i>

Преследване на задачата до завършването ѝ....	62
Отговорност за себе си и за действията си	63
Способност за отлагане на задоволяването ...	64
<i>Последици за преподаването</i>	<i>65</i>

КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПСИХОЛОГИЯ ПОМАГА ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА ОПИТНИ ПРЕПОДАВАТЕЛИ И УЧЕЩИ?	65
Описателни изследвания	66
Експериментални изследвания	67
<i>Последици за преподаването</i>	<i>68</i>
<i>Обобщение.....</i>	<i>68</i>
<i>Ключови термини и определения</i>	<i>69</i>
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	<i>70</i>

- 2 -

РАЗВИТИЕ НА ПОЗНАВАТЕЛНИ, УЧЕБНИ И ЕЗИКОВИ УМЕНИЯ

Познawatелно развитие: КОНЦЕПЦИИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕТО	75
Значението на познawatелното развитие за учителите.....	75
Съзряване срещу учене	76
Канализиране: ключ към преподаването	77
Познawatелно развитие: непрекъснатото срещу стадийно	78
Общо срещу специфично за областта познawatелно развитие	79
<i>Последици за преподаването</i>	<i>80</i>
ТЕОРИЯТА НА ПИАЖЕ ЗА ПОЗНАВАТЕЛНОТО РАЗВИТИЕ	81
Обясняване на различните нива на изпълнение при отделните умения	82
Механизми на познawatелното развитие.....	82
Етапи на познawatелното развитие	83
<i>Конструиране на собственото мислене.....</i>	<i>87</i>
Оценка на теорията на Пиаже	88
Неопиажистки становища.....	90
Преподаване отвъд Пиаже.....	92
<i>Последици за преподаването</i>	<i>93</i>

Социокултурната теория на Виготски за познавателното развитие.....	94	Личностно развитие: СТАВАНЕТО НА УНИКАЛЕН ЧОВЕК	130
Интернализация.....	95	Теорията на Ериксън ЗА ПСИХОСОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ	130
Зоната на близкото развитие.....	96	<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ЛИЧНОТО РАЗВИТИЕ.....</i>	<i>133</i>
Осигуряване на насоки.....	97	Теорията на Марсия ЗА ПОСТИГАНЕТО НА ЛИЧНА ИДЕНТИЧНОСТ	135
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ. ФОКУС ВЪРХУ: РАЗВИТИЕ И УЧЕНИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ.....</i>	<i>99</i>	Оценка на теориите на Ериксън и Марсия	138
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ПОЗНАВАТЕЛНОТО РАЗВИТИЕ</i>	<i>101</i>	<i>Последици за преподаването</i>	<i>138</i>
Оценка на теорията на Виготски.....	102	ТЕМПЕРАМЕНТ	140
<i>Последици за преподаването</i>	<i>102</i>	<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ. ФОКУС ВЪРХУ: РАННО РАЗВИТИЕ НА ЮНОШЕСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ</i>	<i>140</i>
Теории за преработката на информацията: ИЗСЛЕДВАНЕ НА УЧЕНЕТО И ПАМЕТОВИТЕ УМЕНИЯ	103	РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНИТЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИТЕ ПОЛОВИ РОЛИ.....	143
Вербални умения	104	Становища за развитието на биологичните и психологическите полови роли	145
Количествени умения	105	Становището на Фройд ЗА ПСИХОСЕКСУАЛНОТО РАЗВИТИЕ	145
<i>Конструирание на собственото учене</i>	<i>105</i>	<i>Форум.....</i>	<i>147</i>
Паметови умения.....	106	<i>Последици за преподаването</i>	<i>150</i>
<i>Последици за преподаването</i>	<i>107</i>	СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ: НАУЧАВАНЕ КАК ДА СЕ ВЗАИМОДЕЙСТВА С ДРУГИТЕ	152
Три основни подхода към познавателното развитие: сравнение	108	Привързаност.....	152
Теория за съзнанието	109	Приятелство и игра	155
РАЗВИТИЕ НА ЕЗИКА.....	110	РАЗВИТИЕ НА ПРИЕМАНЕТО НА ГЛЕДНА ТОЧКА	158
Какво прави езика език?.....	110	<i>Последици за преподаването</i>	<i>159</i>
Етапи на усвояването на езика	111	НРАВСТВЕНО РАЗВИТИЕ: ПРИДОБИВАНЕ НА ЧУВСТВО ЗА ДОБРО И ЗЛО ..	160
Теории за усвояването на езика: сравнение..	112	Теорията на Пиаже ЗА НРАВСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ	162
Взаимоотношение между език и мислене.....	113	<i>Конструирание на собственото учене</i>	<i>164</i>
Билингвизъм и обучение: въведение	114	Теорията на Колбърг ЗА НРАВСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ: НИВА И ЕТАПИ.....	164
<i>Форум.....</i>	<i>116</i>	<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. ПРИДВИЖВАНЕ ОТ ПРЕДКОНВЕНЦИОНАЛНИТЕ КЪМ КОНВЕНЦИОНАЛНИТЕ НРАВСТВЕНИ РАЗСЪЖДЕНИЯ.....</i>	<i>167</i>
<i>Последици за преподаването</i>	<i>118</i>	<i>Конструирание на собственото учене</i>	<i>168</i>
РАЗВИТИЕ НА МОЗЪКА.....	119	АЛТЕРНАТИВАТА на Гилигън на теорията на Колбърг	168
Експертни познания и умения и познавателно развитие.....	120	Оценка на теорията на Колбърг	168
<i>Обобщение.....</i>	<i>121</i>	<i>Последици за преподаването</i>	<i>169</i>
<i>Ключови термини и определения</i>	<i>123</i>	Идентифициране, разбиране и управление на рисковете в развитието .	171
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	<i>125</i>	Риск от разстройство на храненето.....	171
		Риск от клинична депресия.....	175
		Риск от насилие	177

- 3 -

**ЛИЧНОСТНО, ПОЛОВО,
СОЦИАЛНО И НРАВСТВЕНО РАЗВИТИЕ**

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО НА ЛИЧНОСТНОТО, ПОЛОВОТО, СОЦИАЛНОТО И НРАВСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?

129

УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА: широкоразпространен проблем	178
НЕЖЕЛАНИ ПОСЛЕДИЦИ	
ОТ СЕКСУАЛНАТА АКТИВНОСТ	181
<i>Обобщение</i>	183
<i>Ключови термини и определения</i>	184
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	186

- 4 -

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИНТЕЛИГЕНТНОСТ, КОГНИТИВЕН СТИЛ И СТИЛ НА УЧЕНЕ, ТВОРЧЕСТВО И МЪДРОСТ

РАЗБИРАНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	192
ЩО Е ИНТЕЛИГЕНТНОСТ?	192
ПСИХОМЕТРИЧНИ	
ПОДХОДИ КЪМ ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	193
<i>Форум</i>	197
<i>Последици за преподаването</i>	199
БИОЛОГИЧНИ ПОДХОДИ	
КЪМ ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	199
СЪВРЕМЕНИ	
СИСТЕМНИ ПОДХОДИ КЪМ ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА ..	201
<i>Последици за преподаването</i>	204
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.</i>	
ФОКУС ВЪРХУ: РАЗЛИЧНИ СТИЛОВЕ НА УЧЕНЕ	205
<i>Последици за преподаването</i>	208
<i>Последици за преподаването</i>	210
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.</i>	
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ТРИАРХИЧНАТА ТЕОРИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	211
<i>Конструиране на собственото учене</i>	212
АКТУАЛНИ СПОРОВЕ В ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪРХУ ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	212
Култура и интелигентност	213
УНАСЛЕДЯЕМОСТ	
И ИЗМЕНЯЕМОСТ НА ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА	214
<i>Последици за преподаването</i>	220
ДЕЦА ПРЕД РИСК	221
ПРЕПОДАВАНЕ НА УЧЕНИЦИ НА	
РАЗЛИЧНИ НИВА: ГРУПИРАНЕ ПО СПОСОБНОСТИ ..	222
<i>Последици за преподаването</i>	224
КОГНИТИВНИ СТИЛОВЕ И СТИЛОВЕ НА УЧЕНЕ ...	225
КОГНИТИВНИ СТИЛОВЕ	226
СТИЛОВЕ НА УЧЕНЕ	228
РАЗБИРАНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ТВОРЧЕСТВОТО	230

МИСТИЧНИЯТ ПОДХОД	230
ПСИХОМЕТРИЧНИЯТ ПОДХОД	230
СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПОДХОДИ	231
ОБЕДИНЯВАЩ ПОДХОД	231
<i>Последици за преподаването</i>	232
МЪДРОСТ	235
<i>Ключови термини и определения</i>	237
<i>Ключови термини и определения</i>	239
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	240

- 5 -

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ ДЕЦА

ПРЕПОДАВАНЕ НА ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ ДЕЦА	246
ОСНОВНИ ЗАКОНИ И ЮРИДИЧЕСКИ ПРАВА:	
„НИТО ЕДНО ИЗОСТАНАЛО ДЕТЕ“	246
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.</i>	
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ	
В ПАРАЛЕЛКИТЕ С ПЪЛНО ВКЛЮЧВАНЕ	251
СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ УСЛУГИ:	
КЪДЕ МОЖЕТЕ ДА ОТИДЕТЕ	
ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНА ПОМОЩ?	251
НАСОЧВАНЕ НА УЧЕНИЦИ	
ЗА СПЕЦИАЛНО ОБУЧЕНИЕ	252
КРАЙНОСТИ В ИНТЕЛЕКТУАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ: НАДАРЕНОСТ	254
ИДЕИ ЗА НАДАРЕНОСТТА	254
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА НАДАРЕНИТЕ УЧЕНИЦИ	255
ПРЕПОДАВАНЕ НА НАДАРЕНИ УЧЕНИЦИ	257
<i>Конструиране на собственото учене</i>	259
<i>Последици за преподаването</i>	260
КРАЙНОСТИ	
В ИНТЕЛЕКТУАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ:	
ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ	260
ПРИЧИНИ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНИТЕ ЗАТРУДНЕНИЯ	262
НИВА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ	263
ХАРАКТЕРИЗИРАНЕ	
НА ИНТЕЛЕКТУАЛНИТЕ ЗАТРУДНЕНИЯ	265
<i>Последици за преподаването</i>	266
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УЧЕНЕТО	267
ЗАТРУДНЕНИЯ В УЧЕНЕТО	267
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.</i>	
ФОКУС ВЪРХУ: РАБОТА С УЧЕНИЦИ	
СЪС СПЕЦИАЛНИ НУЖДИ В РЕДОВНА ПАРАЛЕЛКА	269
<i>Форум</i>	274
<i>Последици за преподаването</i>	275

Разстройство с дефицит на вниманието и хиперактивност	276
Емоционални и поведенчески разстройства	279
Соматични проблеми	282
Сензорни нарушения	284
Разстройства на комуникацията	286
Перцептивни дефицити	287
Дефицити в ученето и паметта	287
Има ли отчетливи дефицити, дължащи се на специализацията на полукълбата?	288
<i>Обобщение</i>	290
<i>Ключови термини и определения</i>	292
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	293

- 6 -

Групови различия: социоикономически статус, етнически произход, пол и език

Защо разбирането на груповите различия е важно за учителите?	298
Дефиниране на термините, използвани за обсъждане на груповите различия	299
Социоикономическо разнообразие	300
Социоикономическият статус и постиженията в училище	302
Социоикономически статус, големина на семейството и развитие на ученика	305
Социоикономически статус, родителски стил и представяне в училище ..	306
Социоикономически статус, самооценка и постижения	310
Социоикономическият статус не предопределя постиженията	311
<i>Последици за преподаването</i>	311
Етническо разнообразие	312
Групови различия в тестовите резултати	314
Ролята на менторството в представянето в училище	320
<i>Последици за преподаването</i>	321
Полово разнообразие	321
Какво трябва да знаят учителите за половите различия?	322
Доказателствата за полови различия в познавателното изпълнение	323

Различията между мъжете и жените биологични, културни или и двете?	325
<i>Конструирание на собственото учене</i>	327
<i>Последици за преподаването</i>	329
Езиково разнообразие	330
Преподаване на лица, чийто майчин език не е английският	331
Социоикономическият статус и използването на езика	333
<i>Последици за преподаването</i>	334
Многокултурно обучение	334
Обосновката за многокултурното обучение ..	335
Съвместимост на културните ценности и ценностите на училището	335
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ</i> ФОКУС ВЪРХУ: РАЗНООБРАЗИЕТО В ГИМНАЗИЯТА	338
Избягване на груповите стереотипи	339
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ</i> ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ГРУПОВИТЕ РАЗЛИЧИЯ	340
Многокултурни приложения в класната стая ..	340
<i>Последици за преподаването</i>	343
<i>Форум</i>	343
<i>Обобщение</i>	345
<i>Ключови термини и определения</i>	346
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	346

- 7 -

Поведенчески подходи към ученето

Защо разбирането на поведенческото учене е важно за учителите?	351
Учение по пътя на класическото обуславяне	352
Откриването на класическото обуславяне	352
Как се осъществява класическото обуславяне?	353
Генерализиране и дискриминиране в класическото обуславяне	355
Класическо обуславяне и пристрастяване	357
<i>Последици за преподаването</i>	358
Учение по пътя на оперантното обуславяне	359
Откриването на оперантното обуславяне	360
Генерализиране и дискриминиране в оперантното обуславяне	361
Разпознаване на оперантното обуславяне в класната стая	362

КАК СЕ ОСЪЩЕСТВЯВА	
ОПЕРАНТНОТО ОБУСЛАВЯНЕ?	363
Форум.....	365
ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.	
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ЕФЕКТИВНАТА ПОХВАЛА.....	365
МОДИФИКАЦИЯ НА ПОВЕДЕНИЕТО:	
ПРОМЯНА НА ПОВЕДЕНИЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ	375
Конструиране на собственото учене	375
ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.	
ФОКУС ВЪРХУ: МЕТОДИТЕ	
НА ПОВЕДЕНЧЕСКОТО ОБУСЛАВЯНЕ	377
Последници за преподаването	379
ЗАУЧЕНА БЕЗПОМОЩНОСТ	379
ЗАУЧЕН ОПТИМИЗЪМ	380
СОЦИАЛНО УЧЕНЕ	381
ОТКРИВАНЕТО НА СОЦИАЛНОТО УЧЕНЕ.....	381
КАК СЕ ОСЪЩЕСТВЯВА СОЦИАЛНОТО УЧЕНЕ?	382
Последници за преподаването	385
КОГНИТИВНО-ПОВЕДЕНЧЕСКА МОДИФИКАЦИЯ. 386	
Обобщение.....	388
Ключови термини и определения	390
Как да станете експерт: Въпроси и проблеми	392

- 8 -

КОГНИТИВНИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНЕТО

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО	
НА КОГНИТИВНИТЕ ПОДХОДИ	
КЪМ УЧЕНЕТО Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?	395
СТАНДАРТНИЯТ МОДЕЛ НА ПАМЕТТА	396
КОДИРАНЕ НА ПОЗНАНИЕТО	
В ТРИ ПАМЕТОВИ БАНКИ.....	397
Форум.....	401
ТИПОВЕ СЪХРАНЕНИЕ В ДЪЛГОВРЕМЕННАТА ПАМЕТ ...	403
Последници за преподаването	409
ЕКСПЛИЦИТНА СРЕЩУ ИМПЛИЦИТНА ПАМЕТ	411
АЛТЕРНАТИВНИ МОДЕЛИ НА ПАМЕТТА	412
КОНЕКЦИОНИСТКИ МОДЕЛИ	412
МОДЕЛЪТ НА РАБОТНАТА ПАМЕТ	414
МОДЕЛЪТ НА НИВАТА НА ПРеработка.....	416
Последници за преподаването	418
ИЗВЛИЧАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ	418
ЗАДАЧИ, ИЗПОЛЗВАНИ	
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПАМЕТТА НА УЧЕНИЦИТЕ	418
ПОДПОМАГАНЕ НА ИЗВЛИЧАНЕТО	
ОТ ПАМЕТТА ПРИ УЧЕНИЦИТЕ	420
Конструиране на собственото учене	426

НЕУСПЕХ ПРИ ИЗВЛИЧАНЕ	427
Последници за преподаването	429
БИОЛОГИЯ НА ПАМЕТТА	429
КОНСТРУКТИВИТСКИ ПОДХОДИ.....	430
КОНСТРУКТИВИТСКИ ПОДХОДИ КЪМ ПАМЕТТА	430
КОНСТРУКТИВИТСКИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНЕТО	437
ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.	
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ	
ЗА КОНСТРУКТИВИТСКИТЕ ПОДХОДИ.....	439
ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.	
ФОКУС ВЪРХУ: АВТЕНТИЧНИ УЧЕБНИ ПРЕЖИВЯВАНИЯ. 440	
Обобщение.....	442
Ключови термини и определения	444
Как да станете експерт: Въпроси и проблеми	446

- 9 -

МИСЛЕНЕ: ФОРМИРАНЕ НА ПОНЯТИЯ, РАЗСЪЖДЕНИЯ И РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО	
НА МИСЛЕНЕТО Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?	449
ФОРМИРАНЕ НА ПОНЯТИЯ	451
ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.	
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА МИСЛЕНЕТО	451
ДЕФИНИРАЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПОНЯТИЯТА...	452
ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПОНЯТИЯТА	452
Последници за преподаването	454
РАЗСЪЖДЕНИЯ	455
ДЕДУКТИВНИ И ИНДУКТИВНИ РАЗСЪЖДЕНИЯ	455
ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.	
ФОКУС ВЪРХУ: ПРЕПОДАВАНЕ НА ПОНЯТИЯ	456
РАЗВИТИЕ НА УМЕНИЯТА ЗА РАЗСЪЖДЕНИЕ	458
РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ	464
ЦИКЪЛЪТ НА РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ.....	464
ТИПОВЕ ПРОБЛЕМИ	468
СТРАТЕГИИ ЗА РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ	470
ПРЕЧКИ ПРЕД РЕШАВАНЕТО НА ПРОБЛЕМИ.....	475
УМЕНИЯ ЗА РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ	475
Последници за преподаването	477
ПРЕНОС.....	478
ТИПОВЕ ПРЕНОС.....	478
ПРЕПОДАВАНЕ ЗА ПРЕНОС	480
ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ	482
УДОВЛЕТВОРЯВАНЕ	483
ПРЕПОДАВАНЕ ЗА МИСЛЕНЕ	483

Форум.....	484
ИЗПОЛЗВАНЕ НА РОЛЕВИ ИГРИ	486
ИЗПОЛЗВАНЕ НА ГРУПИ	486
<i>Конструирание на собственото учене</i>	488
МОДЕЛИРАНЕ И ЕКСПЛИЦИТНО	
ПРЕПОДАВАНЕ НА МИСЛОВНИ УМЕНИЯ.....	488
<i>Обобщение</i>	489
<i>Ключови термини и определения</i>	490
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	491

- 10 -

МОТИВИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО	
НА МОТИВАЦИЯТА Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ? ...	495
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.</i>	
<i>ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА МИСЛЕНЕТО</i>	498
ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МОТИВАЦИЯ	498
ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ	
вЪТРЕШНАТА И ВЪНШНАТА МОТИВАЦИЯ	499
МОТИВАЦИЯ И РАЗВИТИЕ	
НА ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ СПОСОБНОСТИ	501
<i>Конструирание на собственото учене</i>	501
ЗНАЧЕНИЕТО НА ИНТЕРЕСА НА УЧЕНИКА	502
ВЪНШНИТЕ НАГРАДИ	
МОГАТ ДА ПОДКОПАВАТ МОТИВАЦИЯТА.....	505
<i>Последици за преподаването</i>	506
<i>Форум</i>	507
ЧЕТИРИ НАЧИНА	
ЗА РАЗБИРАНЕ НА МОТИВАЦИЯТА.....	508
ПОВЕДЕНЧЕСКИ ТЕОРИИ	
и ВЪНШНА МОТИВАЦИЯ	509
КОГНИТИВНИ ТЕОРИИ	
и ВЪТРЕШНА МОТИВАЦИЯ.....	511
ТЕОРИИ ЗА СОЦИАЛНОТО УЧЕНЕ:	
КОМБИНИРАНЕ НА ВЪНШНАТА	
и ВЪТРЕШНАТА МОТИВАЦИЯ	512
ХУМАНИСТИЧНИ ТЕОРИИ.....	513
<i>Последици за преподаването</i>	514
РОЛЯТА НА НИВОТО	
НА ФИЗИОЛОГИЧНА ВЪЗБУДА.....	515
НИВО НА ФИЗИОЛОГИЧНА	
ВЪЗБУДА И ИЗПЪЛНЕНИЕ	515
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ.</i>	
<i>ФОКУС ВЪРХУ: МОТИВАЦИЯ</i>	
<i>ЗА ВСИЧКИ ПРЕДМЕТИ ОТ УЧЕБНИЯ ПЛАН</i>	516
СЪЗДАВАНЕ НА ОПТИМАЛНИ НИВА	
НА ФИЗИОЛОГИЧНА ВЪЗБУДА	517

<i>Последици за преподаването</i>	520
---	-----

РОЛЯТА НА ЦЕЛИТЕ НА УЧЕНИКА	520
ЗАЩО И КАК ЦЕЛИТЕ ЗАСИЛВАТ МОТИВАЦИЯТА?	520
КАКВО ПРАВИ ЦЕЛИТЕ ЕФЕКТИВНИ?	522
ЗНАЧЕНИЕТО НА ОБРАТНАТА ВРЪЗКА	
ОТ УЧИТЕЛЯ И НЕГОВИТЕ ОЧАКВАНИЯ	523
<i>Последици за преподаването</i>	525
РОЛЯТА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ... 525	
ЙЕРАРХИЯТА НА МАСЛОУ НА ПОТРЕБНОСТИТЕ	526
МОТИВАЦИЯ ЗА ПОСТИЖЕНИЯ	528
САМОДЕТЕРМИНАЦИЯ И КОНТРОЛ.....	529
ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗБОРА НА УЧЕНИКА	530
<i>Последици за преподаването</i>	532

РОЛЯТА НА АТРИБУЦИИТЕ	
И УБЕЖДЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ.....	532
АТРИБУТИВНА ТЕОРИЯ.....	533
УБЕЖДЕНИЯ ЗА СПОСОБНОСТИТЕ	
и АЗ-ЕФЕКТИВНОСТТА	534
САМООЦЕНКА И АЗ-ЕФЕКТИВНОСТ.....	539
<i>Последици за преподаването</i>	541
МОТИВИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ	
СЪС СПЕЦИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ	542
РАЗНООБРАЗИЕ В МОТИВАЦИЯТА	
и ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ	543
<i>Последици за преподаването</i>	546
<i>Обобщение</i>	546
<i>Ключови термини и определения</i>	548
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	549

- 11 -

УПРАВЛЕНИЕ НА КЛАСА

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО НА УПРАВЛЕНИЕТО	
НА КЛАСА Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?.....	553
ПРОМЕНИ	
В НАШЕТО ОБЩЕСТВО И В УЧИЛИЩАТА	553
ЦЕЛИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА КЛАСА.....	556
<i>Последици за преподаването</i>	558
КАК ЕФЕКТИВНИТЕ УЧИТЕЛИ	
УПРАВЛЯВАТ УЧЕНИЦИТЕ СИ?	558
ПИОНЕРСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	
НА УПРАВЛЯВАЩИТЕ КЛАСА	559
ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ	
ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА КЛАСА	564
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ.</i>	
<i>ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА КЛАСА... 566</i>	

Последици за преподаването	567
РАЗРАБОТВАНЕ И ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРАВИЛА И ПРОЦЕДУРИ	567
Ролята на доброто планиране	567
Процедури и правила.....	572
<i>Конструирани на собственото учене</i>	<i>576</i>
Реагиране при нарушаване на правилата.....	576
УПРАВЛЕНИЕ НА УЧЕНИЦИ от 6- до 18-годишна възраст: свързани с възрастта проблеми.....	578
<i>Форум.....</i>	<i>580</i>
<i>Последици за преподаването</i>	<i>581</i>
ПОДДЪРЖАНЕ НА КОНТРОЛ И ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ	582
Значението на доброто общуване	582
Реагиране на лошо поведение на учениците ...	583
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ. ФОКУС ВЪРХУ: СТРАТЕГИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КЛАСА ...</i>	<i>587</i>
Общи поведенчески техники за влияние	590
Справяне с насилието в училище	591
<i>Последици за преподаването</i>	<i>595</i>
СПЕЦИАЛНИ ПОДХОДИ КЪМ УПРАВЛЕНИЕТО НА КЛАСА	596
Системи от групови последствия	596
Системи за символно подкрепление	597
Системи с условни договори	598
<i>Последици за преподаването</i>	<i>598</i>
<i>Обобщение.....</i>	<i>599</i>
<i>Ключови термини и определения.....</i>	<i>600</i>
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	<i>601</i>

- 12 -

ПРЕПОДАВАНЕ В КЛАСНАТА СТАЯ

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО НА ПРЕПОДАВАНЕТО В КЛАСНАТА СТАЯ Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?	605
Характеристики на опитното планиране	605
Ролята на гъвкавостта в планирането	606
ПРИНЦИПИ НА ЦЕНТРИРАНОТО ВЪРХУ УЧИТЕЛЯ ПРЕПОДАВАНЕ	607
Ролята на планирането в центрираното върху учителя обучение	607
Методи за директно преподаване	615
Преподаване и достигане до всеки ученик	627
Ограничения на директното преподаване	629
<i>Последици за преподаването</i>	<i>630</i>

ПРИНЦИПИ НА ЦЕНТРИРАНОТО ВЪРХУ УЧИТЕЛЯ (КОНСТРУКТИВИТСКО) ПРЕПОДАВАНЕ	631
Конструктивизъм: фокус върху РАЗНООБРАЗИЕТО И МОТИВАЦИЯТА	631
СЪЗДАВАНЕ на конструктивистка среда за учене.....	632
Центрирани върху учителя ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРИНЦИПИ	633
Ролята на планирането в центрираното върху учителя (конструктивистко) преподаване	634
Методи за конструктивно преподаване	635
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ЗА ПРЕПОДАВАНЕТО В КЛАСНАТА СТАЯ.....</i>	<i>648</i>
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ. ФОКУС ВЪРХУ: МЕТОДИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ТЕХНОЛОГИЯТА</i>	<i>650</i>
<i>Форум.....</i>	<i>654</i>
<i>Последици за преподаването</i>	<i>655</i>
<i>Конструирани на собственото учене</i>	<i>656</i>
<i>Обобщение.....</i>	<i>656</i>
<i>Ключови термини и определения.....</i>	<i>657</i>
<i>Как да станете експерт: Въпроси и проблеми</i>	<i>658</i>

- 13 -

СТАНДАРТИЗИРАНО ТЕСТИРАНЕ

ЗАЩО РАЗБИРАНЕТО НА СТАНДАРТИЗИРАНОТО ТЕСТИРАНЕ Е ВАЖНО ЗА УЧИТЕЛИТЕ?	663
<i>Форум.....</i>	<i>664</i>
КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ СТАНДАРТИЗИРАНИТЕ ТЕСТОВЕ?	666
<i>Конструирани на собственото учене</i>	<i>668</i>
ТИПОВЕ СТАНДАРТИЗИРАНИ ТЕСТОВЕ	668
Тестове за интелигентност	669
Резултати от тестовете за интелигентност	672
<i>ИНТЕРВЮ С ОПИТЕН УЧИТЕЛ. ФОКУС ВЪРХУ: ПОДГОТОВКА ЗА ТЕСТИРАНЕ.....</i>	<i>673</i>
Тестове за способности и интереси.....	675
Тестове за постижения	675
<i>Последици за преподаването</i>	<i>677</i>
<i>ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. ЕФЕКТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА СТАНДАРТИЗИРАНИТЕ ТЕСТОВЕ</i>	<i>678</i>
ОЦЕНЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ТЕСТА	679
Популации и извадки	679

ПРЕДГОВОР

При толкова много учебници по педагогическа психология защо написаме още един?

АКЦЕНТИ В ТЕКСТА

Когато писахме този учебник, си поставихме две цели. Първо, искахме да покажем на студентите какво и как областта на педагогическата психология може да постигне. Второ, искахме да наситим текста с единно, обединяващо гледище, за да помогнем на студентите по-добре да го разберат. Накратко, искахме да им дадем разбиране както за изкуството, така и за науката педагогическа психология. По-конкретно, подчертаваме:

■ ОПИТНИЯ УЧИТЕЛ И ОПИТНИЯ УЧЕНИК

Вярваме, че генералната цел на педагогическата психология е да разбере и да развива експертните познания в преподаването и ученето, и че един текст по педагогическа психология трябва да е организиран около това, как всяка от темите в курса е свързана с развитието на експертни познания в преподаването и ученето. Този текст отразява нашата отдаденост на целта. Първа глава, „Как да станеш експерт“, дефинира опитния учител и опитния ученик. Темата – как да станеш експерт – се появява във всички останали глави и педагогическите характеристики на текста са ориентирани също към нея.

■ ФОКУС ВЪРХУ ПРАКТИЧЕСКОТО

Много от студентите по педагогическа психология са на практика или стажуват като учители. Следователно е особено важно текстът да има практическо ударение. В цялата книга се фокусираме върху реалния свят, показвайки на читателите как да използват това в класната стая, което учат от текста. Същевременно не даваме дълги списъци от инструкции, защото те всъщност пречат на доброто преподаване и учене. По-важното от запаметяването на списъци е развитието на белега на експертните познания: човек да е разсъждаващ практик. Постигаме тази цел, като даваме на студентите полезни насоки и по-важното: като им показваме къде и кога да ги използват. Нашите изследвания са показали, че най-трудното нещо по отношение на практиката е не научаването на ефективни процедури, а знанието кога и как да се използват.

Освен тези два основни акцента в целия текст подчертаваме и:

■ МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА И ПОЛОВИТЕ РАЗЛИЧИЯ

Положили сме специални усилия да подготвим учителите за класната стая днес и утре. Все по-често те се оказват предизвикани от мултикултурни и многоезикови паралелки. Те трябва да са подготвени например за специалните

нужни на учащите, които имат ограничени познания и умения по английски език. Освен това трябва да осъзнават как половоролевите стереотипи ограничават образователните възможности както за момичетата, така и за момчетата. Тези теми са подчертани в шеста глава „Групови различия: социоекономически статус, етнически произход, пол и език“.

■ **ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ ДЕЦА**

За днешните дейци на образованието е важно да разбират надареността, обучителните затруднения и разстройствата в ученето и как да подхождат към тези различия в класната стая. Най-вече в пета глава, „Индивидуални различия: изключителни деца“, представяме начини за предизвикване на надарените учащи, които учат в рамките на традиционните училищни паралелки. В същата глава подчертаваме, че учащите със затруднения могат да станат опитни в ученето точно както и тези без затруднения. Предлагаме насоки за осигуряване на помощ и подкрепа на тези учащи, за да реализират потенциала си.

■ **БАЛАНСИРАНА ПЕРСПЕКТИВА**

При организирането на този текст поддържахме стандартния обем и последователност на главите. Същевременно сме включили най-новите и значими теории и изследвания, които студентите трябва да усвоят. Освен това, макар да представяме собствените си гледни точки в целия текст, внимателно сме избягвали да представяме само една гледна точка, защото вярваме, че за студентите е от съществено значение да си изградят собствено мнение по въпросите от педагогическата психология. В това отношение книгата е уникална.

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ТЕКСТА

Въвеждащ курс по педагогическа психология трябва да представи огромен обем материал. За да помогнем на студентите да го научат, сме включили различни типове педагогически помощни средства, за да ги подпомогнем да усвоят съдържанието и да го прилагат в бъдещата си преподавателска работа.

■ **ПЕДАГОГИЧЕСКИ ОСОБЕНОСТИ В НАЧАЛОТО НА ГЛАВИТЕ**

ПЛАН НА ГЛАВАТА. Кратък план на главата, очертаващ основните теми, дава на студентите предварителна организация и подпомага ученето.

ГОЛЯМАТА КАРТИНА. Няколко цели от главата, формулирани като въпроси, също помагат на читателите да подхождат към съдържанието на главата.

НАЧАЛНА ВИНЕТКА. Всяка глава започва с винетка, показваща разсъждаващи практики в действие. Винетката подчертава основна тема от главата, показвайки нейната релевантност за преживяванията в класната стая, и се цитира в целия текст.

ОБЗОР НА ГЛАВАТА. След винетката представяме кратък обзор на съдържанието на главата и защо то е релевантно на практиката в класната стая. Тази част е озаглавена например „Защо разбирането на мисленето е важно за учителите“ или „Защо разбирането на мотивацията е важно за учителите“. Тази въвеждаща част осигурява на студентите непосредствена връзка между понятията от главата и практиката в класната стая.

■ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТА

ВЪПРОСИ ЗА РАЗМИСЪЛ. Изследванията са показали, че просто запаметяването на текста е един от най-малко ефективните начини за учене. Вместо това учащите учат по-ефективно, когато преработват информацията, която трябва да научат, по различни начини и мислят задълбочено за нея. Помагаме им да го направят, като включваме въпроси, интегрирани в текста, които ще ги насърчат да мислят аналитично, творчески и практично за ученото. Три типа въпроси: Аналитично мислене, Творческо мислене и Практическо мислене, са представени във всяка глава. Тази рамка, базирана на триархичната теория на Стърнбърг за човешката интелигентност, способства студентите да мислят за това, което учат, а не просто да го преработват на повърхностно ниво. Предложените отговори са дадени в текста, така че студентите да могат да мислят за своите отговори и след това да ги сравнят с моделираните предложения.

ГЪВКАВИЯТ ЕКСПЕРТ. Подобно на „Въпроси за размисъл“, предложенията в тази рубрика подтикват студентите да мислят по различни начини – аналитично, творчески и практически – по дадена тема. Рубриката описва начините, по които учителите и учениците подхождат към всекидневните предизвикателства в класната стая.

ПОСЛЕДИЦИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕТО. Тези подчертани списъци са представени периодично във всяка глава след основните части. Те осигуряват на студентите практически приложения на конкретни понятия от педагогическата психология, като показват как опитните учители ги използват в класната стая.

КОНСТРУИРАНЕ НА СОБСТВЕНОТО УЧЕНЕ. Тези дейности, предложени в текста на всяка глава, помагат на студентите да разберат конструктивизма, като лично използват теорията, за да надграждат прочетеното в текста.

ФОРУМ. Всяка глава включва дебати от три гледни точки по важен педагогически въпрос. Педагозите често обсъждат въпроси, например хомогенно срещу хетерогенно групиране или традиционни срещу многокултурни паралелки, сякаш няма никаква средна позиция. Педагогическите проблеми обаче не са толкова прости като спор „за или против“: в обучението няма панацея. По-скоро имаме нужда от интелигентни комбинации от техники, за да бъдем ефективни. Затова в тези дебати в рубриката „Форум“ показваме, че има средни позиции между крайностите по проблемите.

ИНТЕРВЮТА С ОПИТНИ УЧИТЕЛИ. Всяка глава съдържа интервю с реален учител. Прозренията от опитния учител показват как той/тя прилага в класната стая някой пункт от представения в главата материал.

■ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА КРАЯ НА ГЛАВИТЕ

ОБОБЩЕНИЕ. Всеобхватно обобщение на ключови тези, включително приложения в класната стая, е представено в края на всяка глава.

КЛЮЧОВИ ТЕРМИНИ И ПОНЯТИЯ. Термините с получерен шрифт в главата са дефинирани в тази рубрика.

КАК ДА СТАНЕТЕ ЕКСПЕРТ: ВЪПРОСИ И ПРОБЛЕМИ. Тези дейности, групирани според нивото – начално, основно, средно училище – подканват читателите да приложат понятията от главата към проблемите в училищната практика.

ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ

Областта на педагогическата психология се промени съществено след публикуването на първото издание на „Педагогическа психология“. Старшият автор като председател на Комисията по публикациите на Американската асоциация за педагогически изследвания имаше възможност редовно да наблюдава колко много неща са се променили! Публикуват се нови статии и книги, които променят строежа на областта почти всекидневно. Със създаването на Института за педагогически науки на американското Министерство на образованието изследванията в педагогическата психология процъфтяха в годините след публикуването на първото издание.

В това второ издание напълно ревизирахме текста, за да отрази областта такава, каквато съществува днес. Новото издание съдържа стотици нови и осъвременени препратки, както и редица други преработки. Да ги разгледаме глава по глава.

■ ПЪРВА ГЛАВА.

КАК ДА СТАНЕТЕ ЕКСПЕРТ?

- Подобрено обсъждане на различията между начинаещите и опитните учители и между начинаещите и опитните учаци.
- Добавени стратегии към частта за постигане на експертни познания в преподаването и ученето.
- Добавени множество препратки и обсъждането им към частта върху развитието на експертни познания от учителите.
- Добавена таблица, сравняваща характеристиките на начинаещите и опитните учители.
- Добавена таблица, обобщаваща начините, по които опитните учители са ефикасни.
- Добавена таблица, обобщаваща как мислят за проблемите опитните учители.
- Разширено обсъждане как да се оценява ефективността на стратегията.
- Засилено обсъждане на ролята на Аз-ефективността в способността за учене и краткосрочните и дългосрочните последици от различните нива на Аз-ефективност.
- Добавен материал за межкултурните сравнения, релевантни на стиловете на учене, саморегулацията и теориите за интелигентността.
- Разширено обсъждане на понятието „отлагане на задоволяването“.
- Добавен материал върху локуса на контрола и неговата връзка с успеха на учащите.
- Добавена таблица за характеристиките на имащите успех учаци.
- Добавено обсъждане на въпроса, дали познанията за съдържанието или тези за преподаването са по-важни за превръщането в опитен учител с нов поглед към този познат въпрос.
- Добавен материал върху инкременталните срещу фиксираните гледища за интелигентността.

■ ВТОРА ГЛАВА.

ПОЗНАВАТЕЛНО РАЗВИТИЕ

- Засилено обсъждане на мозъчната пластичност.
- Подобрена дискусия на това, как хората променят средата си точно както средата променя хората.
- Обогатено обсъждане на значението за развитието на необщата среда на братята/сестрите в семейството.

- Добавен пример на езиково развитие, показващ, че етапите може да се появяват във фиксиран ред.
- Добавени съображения по въпроса за специфичността за областта в развитието.
- Осветлено е подходящото ниво на предизвикателства за учащите в училищна среда.
- Добавени свидетелства, показващи как започва да се появява разбирането за постоянство на обектите.
- Засилено е обсъждането на последната част от етапа на конкретните операции по Пиаже.
- Обогатена дискусия на ограниченията на теорията на Пиаже, например становището, че не всички деца достигат до етапа на формалните операции.
- Засилена употреба на межкултурни и многокултурни примери.
- Добавена информация за значението на откриването на проблема.
- Добавено обсъждане на характеристиките на материала за четене, които го правят по-привлекателен за учащите.
- Отбелязано е значението на това учащите да използват миналите познания в придобиването на нови.
- Засилено е обсъждането на усвояването на понятията.
- Осигуряването на структурирано знание се обсъжда в по-голяма степен.
- Засилено е обсъждането на значението на надграждането на уменията в майчиния език.
- Добавена е информация за значението на декодирането на неопределеността за гладкото четене.
- Обсъдено е отношението на конкретни паметови дефицити с обучителните трудности.
- Обсъдено е значението на разбирането на литературата в историческия ѝ контекст.
- Отбелязано е, че експертните познания включват знаене кои теории и кога да се използват.
- Добавена е нова част върху теорията за ума.
- Добавено е обсъждане на невербалното бърборене на бебетата, учени на американския жестомимичен език.
- Обогатено е обсъждането на езиковия детерминизъм.
- Обсъдено е значението на адаптирането към усвояващите английския в класните стаи.
- Подобрено е обсъждането на развитието на мозъка.
- Добавена е всеобхватна дискусия на значението на темата за развитието на експертни познания за познавателното развитие.

■ ТРЕТА ГЛАВА.

ЛИЧНОСТНО, ПОЛОВО, СОЦИАЛНО И НРАВСТВЕНО РАЗВИТИЕ

- Засилено е обсъждането как да се интерпретира теорията на Ериксън за психосоциалното развитие.
- Включен е нов материал за темперамента.
- Засилено е обсъждането на половите роли и половоролевите стереотипи.
- Обсъдена е връзката между наблюдаването на домашно насилие и по-късното включване в него.
- Обсъдено е кога еднородните паралелки могат да доведат до по-добро академично представяне.
- Силно подобрена е дискусията на научните обяснения на хомосексуалността.
- Добавена е дискусия на ролята на бащите в подпомагането на привързаността при малките деца.
- Добавено е обсъждане на значението на ранните грижи за по-късната емоционална стабилност.

- Добавена е дискусия на привързаността към учителите.
- Засилено е обсъждането на етапите на играта.
- Обсъдени са игровите умения като форма на развитие на експертни познания.
- Обсъдено е значението на разбирането от учителите на домашната среда на децата в техните паралелки.
- Засилена е дискусията на межкултурната приложимост на теорията на Колбърг за нравственото развитие.
- Засилено е обсъждането на разстройствата на храненето, включително анорексия нервоза.
- Добавено е обсъждане на затлъстяването като социален проблем и на дискриминацията на децата срещу затлъстелите им съученици.
- Засилено е обсъждането на депресията при деца в училищна възраст.
- Добавено е обсъждане на връзките между използването на антидепресанти и самоубийствата в юношеска възраст.
- Добавени са нови статистики за злоупотребата с алкохол при юношите.
- Добавен е материал върху признаците за злоупотреба с вещества от деца в училищна възраст.
- Добавен е материал за сексуалното поведение при децата.
- Включена е информация за ваксината *Gardasil* за предотвратяване на инфекцията с папиломния вирус при млади жени.
- Добавен е материал върху юношеската бременност.
- Включени са нови изследвания върху образователните програзи за контрацептивите.

■ Четвърта глава.

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ:

ИНТЕЛИГЕНТНОСТ, КОГНИТИВНИ СТИЛОВЕ

И СТИЛОВЕ НА УЧЕНЕ, ТВОРЧЕСТВО И МЪДРОСТ

- Интелигентността експлицитно е свързана с метапознанието.
- Разширена е значително частта върху мозъка и интелигентността.
- Разширено е представянето на теорията на Гарднър за множествената интелигентност.
- Преформулирано е представянето на триархичната теория за успешната интелигентност.
- Обогатено е представянето на емоционалната и социалната интелигентност.
- Добавен е нов материал върху културата и интелигентността.
- Обсъдено е отношението на социалната класа и унаследяемостта на интелигентността.
- Включени са допълнителни свидетелства за изменчивостта на интелигентността.
- Добавен е съществен нов материал за децата пред риск.
- Добавен е нов материал за значението на преподаването за мъдростта и мъдрото мислене.

■ Пета глава.

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ: ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ ДЕЦА

- Добавен е нов материал за последиците от закона „Нито едно изостанало дете“.
- Разширено е обсъждането на нови становища за умственото изоставане.
- Добавен е нов материал за генетичните синдроми, които са предвестници на умственото изоставане.

- Добавено е обсъждане на отношението между езиковите затруднения и първия научен език.
- Обогатена е дискусията на предизвикателствата на преподаването на деца с обучителни затруднения.
- Добавено е обсъждане на ефектите на Матю.
- Добавено е обсъждане на децата, които са надарени, но имат затруднения в ученето.
- Добавено е обсъждане на възможните причини за увеличаването на случаите, диагностицирани с разстройство на вниманието с хиперактивност (ADHD).
- Добавено е обсъждане на нови лекарствени медикаменти за ADHD.
- Добавено е обсъждане на децата с перцептивни дефицити.
- Добавено е обсъждане на паметовите дефицити, включително амнезия.
- Добавено е обсъждане на хемисферната специализация на мозъка.

■ ШЕСТА ГЛАВА.

Групови различия: социоекономически статус, етнически произход, пол и език

- Добавен е списък с най-новите демографски тенденции, свързани с образователните потребности на обществото, включително данни за етническите, половите и социоекономическите различия.
- Добавена е дискусия на демографските характеристики на бедността и нейното значение за учителите.
- Добавено е обсъждане на имиграцията и нейното значение за етническия провал на американските училища.
- Добавен е материал за образователните постижения на имигрантите и специалните нужди, които учителите трябва да обмислят.
- Добавен е значителен материал върху американците от латиноамерикански произход – относителният им ръст в американското население е най-голям.
- Разработена е дефиницията и обсъждането на социоекономическия статус, какво той означава за изследователите на обучението, както и за образователните траектории на учащи с различен социоекономически статус.
- Разработено е обсъждането на взаимоотношението между родителя и детето, и как това взаимоотношение е обвързано с интелектуалното и езиковото развитие.
- Добавено е разглеждане на взаимоотношението между Аз-схемите на учащите и представянето в училище, както и промените на това взаимоотношение в развитието.
- Добавен е материал върху груповите различия в академичното представяне, включително подробен обзор на статистическите тенденции в груповите различия и обсъждане на становището на съвременните теоретици за причината на тези различия между групите.
- Добавена е критична дискусия на етническия произход и интелигентността.
- Добавени са межкултурни данни за представянето в училище като функция от етническия произход, пола и националността.
- Добавени са скорошни данни и теоретични обяснения за половите различия в академичното представяне и дискусия на течащите спорове за биологията срещу средата в това полово различие.
- Добавен е материал върху половите тенденции в постиженията и как те се променят, в частност как момчетата за затворили пропастта между тях и момчетата и днес имат по-добри постижения от тях в хора на цялото училищно обучение.
- Засилена е частта върху културните различия в ученето и какво те означават за преподаването в съвременната многокултурна среда.

■ СЕДМА ГЛАВА.

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНОТО

- Добавено е обсъждане на фундаменталните допускания на бихейвиористкия подход.
- Добавено е обсъждане на Малкия Албърт и ефектите на изследването върху историята на поведенческите подходи към ученето.
- Разширено е обсъждането на релевантността на поведенческия подход към ученето за разбиране на пристрастяването.
- Добавен е всекидневен пример на оперантно обуславяне.
- Обсъдени са генерализацията и дискриминацията на стимула.
- Добавено е обсъждане на заучената безпомощност и заучения оптимизъм.
- Разширено е обсъждането на ученето чрез наблюдение и агресията.

■ ОСМА ГЛАВА.

КОГНИТИВНИ ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНОТО

- Разширено е обсъждането на представите.
- Разширено е обсъждането на имплицитната памет.
- Добавена е дискусия на ярките спомени.
- Добавена е нова дискусия на мнемониките и мнемонистите.
- Добавена е нова дискусия на биологията на паметта.
- Добавена е нова част за автобиографичната памет.
- Добавена е нова дискусия на паметовите изкривявания.
- Добавена е нова дискусия на свидетелските показания.
- Добавена е нова дискусия на детските спомени.

■ ДЕВЕТА ГЛАВА.

МИСЛЕНЕ: ФОРМИРАНЕ НА ПОНЯТИЯ, РАЗСЪЖДЕНИЯ И РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ

- Добавен е нов материал за ролята на работната памет в мисленето.
- Добавен е нов материал върху еволюционния подход към дедуктивните разсъждения.
- Добавено е обсъждане на евристиките и грешките.
- Добавени са стратегии за решаване на проблеми.
- Добавен е материал за ролята на работната памет в решаването на проблеми.
- Добавена е съществена част за моделите за вземане на решение, включително задоволяване на минималните изисквания.
- Добавен е материал за експертните познания и груповото решаване на проблеми.

■ ДЕСЕТА ГЛАВА.

МОТИВИРАНЕ НА УЧАЩИТЕ

- Разработена е частта върху динамичната, развитийно детерминирана природа на мотивацията и какво тя означава за учащите на различна възраст.
- Засилено е обсъждането на тезата, че вътрешната и външната мотивация не е нужно да са взаимно изключващи се; добавени са изследователски резултати за потенциалните недостатъци на външната мотивация в ранното обучение.
- Добавена е обстойна част върху ролята на интереса на учащия към собственото му учене и са отбелязани конкретни стратегии, които учителите могат да използват, за да засилват интереса на учащите.
- Добавени са разкази за ефектите на похвалите върху постиженията на учащите.

- Обогащено е обсъждането на ролята на физиологичната възбуда на учащия в ученето и как учителите могат да разпознават и да оптимизират нивото на възбуда и ученето на учениците.
- Добавени са нови доказателства за взаимоотношението между целите за овладяването на задачата и постиженията на учениците.
- Добавени са доказателства за времето и природата на обратната връзка от учителите и как тези характеристики на обратната връзка взаимодействат с възприятията на учащите за собствените им способности.
- Отбелязани са конкретни поведения, които да се следят, за да се идентифицират индивидуалните различия в потребностите на учащите и е обсъдено как да се индивидуализира обратната връзка и преподаването, за да се оптимизира мотивацията на учащите чрез тези различаващи се потребности.
- Добавена е голяма част за избора на учащия и неговата роля в ученето, как правилно и ефективно да се въвежда изборът на учащите в класната стая, както и са представени нови доказателства, свързани с избора на учащите и неговия ефект върху преподаването.
- Предложени са подходи към въвеждането на стандартизираните тестове, така че учителят да не подкопава значението на тестовете и представянето да се оптимизира.
- Добавено е обсъждане на потенциалните начини за намаляване на заплахата от стереотипите, включително свидетелства от изследвания с интервенция.
- Обогащена е дискусиата на развитието на половите различия не само в постиженията, но и в Аз-концепцията за способностите.
- Обсъдена е ролята на индивидуалните различия в семейната структура в мотивацията.

■ ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА.

УПРАВЛЕНИЕ НА КЛАСА

- Споменати са скорошни национални статистики за насилието от непълнолетни.
- Добавени са доказателства за и обсъждане на различията в стиловете на управление на класа на учителите и лошото поведение на учениците.
- Добавен е детайлен списък на конкретни характеристики на техниките за управление на класа, които опитните учители използват, илюстрирани с хипотетични примери.
- Добавени са изследвания върху индивидуалните различия в подчинението на учениците и стиловете на управление, които работят най-добре с различните ученици.
- Добавени са две таблици за техниките на опитните управляващи класа.
- Добавен е детайлен списък на методите за ефективно реагиране на лошото поведение на учениците с хипотетични примери, които ги илюстрират.
- Добавени са изследователски доказателства за ефектите от пращането при директора върху ефективността на управлението на класа и ефекта на наказателните мерки върху цялостното насилие в училище.
- Добавена е дискусия на изследванията, показващи как да се ограничава/предотвратява насилието в училище.
- Описани са характеристики на езика на тялото, които може несъзнавано да внушават враждебност от страна на учителя към ученика.
- Подобен е подробен списък на личните, училищните и семейните характеристики на учениците, които участват в насилие.
- Добавена е теоретичната перспектива на натрупания риск у ученици, които проявяват насилие.

■ ДВНАДЕСЕТА ГЛАВА.

ПРЕПОДАВАНЕ В КЛАСНАТА СТАЯ

- Добавени са свидетелства, че обучаващите се учители наистина имат полза от тези типове уроци, след като се изправят пред класа.
- Обсъдено е, че ефективните цели на преподаването не е нужно да са сложни и може да са просто изречение или въпрос.
- Представени са свидетелства в подкрепа на използването на таксономията на Блум и колеги, показващи, че тя подпомага ученето на по-високо ниво и постиженията.
- Добавена е детайлна решетка, показваща съвременното мислене за нивото на познавателните цели на обучението.
- Добавени са нови доказателства за ползите от директното преподаване и ролята на ентузиазираното преподаване в създаването на ползи за учениците.
- Добавени са свидетелства, че ефективните учители използват широк спектър от задачи за учениците.
- Добавени са свидетелства, че несъответстващите си стилове на преподаване и на учене може да са вредни за учениците.
- Разработени са потенциалните „за“ и „против“ на използването на ръководеното от учителя срещу ръководеното от учениците преподаване с подкрепящи доказателства.
- Обсъдено е как най-ефективно да се въвежда центрираното върху ученика учене и какви конкретни стратегии постигат това.
- Добавено е по-пълно описание на контекста, в който малките групи действително постигат целите си.
- Добавено е обсъждане на степента, до която сътрудническото учене е ползотворно начинание за учителите и учениците, отбелязвайки, че сътрудническото учене „работи“ в много повече ситуации, отколкото е обсъждано преди.
- Добавена е детайлна дискусия на неотдавнашните изследвания, показващи ползите от сътрудническото учене, съчетана с обогатено обяснение на средата за сътрудническо учене.
- Разработена е дискусията на реципрочното преподаване и новите доказателства за неговите ефекти върху четящите със затруднения.
- Добавени са свидетелства за ефективността на компютрите в учебната среда.

■ ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА.

СТАНДАРТИЗИРАНО ТЕСТИРАНЕ

- Добавена е дискусия на обосновката за стандартизираното тестиране.
- Добавена е дискусия на ролята на закона „Нито едно изостанало дете“ върху стандартизираното тестиране.
- Добавена е част върху проблемите с понятието „умствена възраст“.
- Добавена е част върху историята и новото издание на SAT.
- Добавена е част върху въпросите на културата в стандартизираното тестиране.
- Добавена е част върху стандартите NBPTS.

■ ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА.

ОЦЕНКА В КЛАСНАТА СТАЯ

- Добавена е информация върху ефектите на различните оценки върху възприетията на учениците за ориентацията към целта, Аз-ефективността и други свързани с мотивацията фактори, и ефектите на незабавната обратна връзка и компютъризираните тестове върху тези фактори.

- Добавена е дискусия на съчетаването на оценките към стиловете на учене при различните типове ученици.
- Обогатена е дискусията на ефектите на различните типове обратна връзка от учителите, включително похвалата и отрицателната обратна връзка, върху учебната среда и постиженията на учениците.
- Добавени са стратегии за писане на въпроси за съчетаване на тестовите айтеми и есеистичните въпроси.
- Добавена е информация за изследователските резултати за оценяване на напредъка, използвайки автентични, количествени оценки, дори за творчески ориентирани предмети като изкуствата.
- Добавена е дискусия на типа оценка и ученето на учениците, особено по отношение на автентичните типове оценки.
- Добавени са изследователски резултати за потенциалните различия между вербалната и писмената обратна връзка от учителите.
- Добавен е пример на „договор“ за учене между учителя и ученика, обяснявайки точно как учениците могат да постигнат всяко ниво на оценяване за даден клас (т.е. 6–2).

Признателност

Второто издание на тази книга се облагодетелства от приноса на много хора. Старшият автор е особено благодарен за помощта на Джесика Чембърлейн, която помогна много с осъвременяването. Младшият автор беше подпомогнат от Джефри Вала и Джесика Зулавски и с благодарност признава техния принос. Благодарни сме на издателство „Мерил“ за помощта при публикуването на този труд.

Благодарим и на следните рецензенти, чиито прозрения ни помогнаха в разработването на второто издание: Браян Байцъл, Щатски университет на Ню Йорк, Онеонта; Тай Бинфет, университет „Лойола“ в Меримаут; Джеръл Крейг Касиди, щатски университет „Бол“; Кристин Дюбадж, Университет на Индиана в Блумингтън; Кийт Дилс, Кингс Колидж; Линда Онър; Мери Краска, университет на Обърн; Дан Робинсън, Тексаски университет; Кен Спрингър, Южен методистки университет; Сюзан Стокдейл, Щатски университет „Кенесо“; Джийн Стрейт, университет „Хамлайн“; Дейвид Терио, Университет на Флорида и Лори Улф, общински колеж „Раритън Вели“.

ЗА АВТОРИТЕ

Робърт Дж. Стърнбърг

е декан на Училището по изкуства и науки, професор по психология и нещатен професор по педагогика в университета „Тафтс“. Преди това той е IBM професор по психология и педагогика в Катедрата по психология на Йейлския университет. Получава докторската си степен от Стенфордския университет през 1975 г., а бакалавърската си степен с почести, Phi Beta Kappa – от Йейлския университет през 1972 г. Има 10 почетни доктората. Стърнбърг е автор на над 1200 статии, глави и книги, негови стипендии и изследвания са подкрепени с 20 милиона долара. Централният фокус на изследванията му са интелигентността и познавателното развитие. Стърнбърг е член на Американската академия за изкуства и науки, на Американската асоциация за напредък на науката, Американската психологическа асоциация (в 12 отдела) и на Американското психологическо общество.

Стърнбърг е печелил редица награди от APA, AERA, APS и други организации. Той е бил президент на Американската психологическа асоциация, както и на Отделите по обща психология, педагогическа психология, психология и изкуствата, и теоретична и философска психология на Американската психологическа асоциация и е бил редактор на списанията *Psychological Bulletin* и *Contemporary Psychology*. Най-известен е със своята теория за успешната интелигентност, инвестиционната теория за творчеството (разработена заедно с Тод Лъбарт), теорията за умственото самоуправление, балансната теория за мъдростта и „триъгълната теория“ за любовта, както и с теорията си за любовта като разказ. Стърнбърг участва в управителния съвет на Асоциацията на американските колежи и университети.

Уенди М. Уилямс

е професор в Катедрата за човешко развитие на Корнелския университет, където изучава развитието, оценката, обучението и обществените последици от интелигентността и свързаните способности. Има докторска и магистърска степен по психология от Йейлския университет, магистратура по физическа антропология от Йейл и бакалавърска степен по английски език и биология от Колумбийския университет, присъдена ѝ с почести. През есента на 2001 г. Уилямс става съосновател (а днес е съдиректор) на Корнелския институт за изследване на децата (CIRC) – финансиран от Националната научна фондация изследователски и популяризаторски център, който провежда поръчани изследвания върху социално релевантни теми и разпространява изследователските си продукти. Тя оглавява „Дамислиш като учен“ – национална образователна популяризаторска програма, целяща да насърчава традиционно недостатъчно добре

представените групи (момичета, цветнокожи и хора с неравностоеен произход) да се стремят към обучение и кариера в науката. Освен дузините статии и глави върху нейни изследвания, Уилямс е автор на девет книги и е редактор на пет книги. Те включват *The Reluctant Reader* (единствен автор; „Неохотният читател“), *Escaping the Advice Trap* (заедно със Стивън Сеси, „Избягване на капана на съветите“, рецензирана в *The New York Times*, *Washington Post* и *USA Today*) и *Why Aren't More Women in Science?* (заедно със Стивън Сеси, „Защо няма повече жени в науката?“, спечелила през 2007 г. Наградата на независимите издатели). Нейните изследвания са представяни в *Nature*, *Newsweek*, *Business Week*, *Science*, *Scientific American*, *The New York Times*, *Washington Post*, *USA Today*, *Philadelphia Inquirer*, *Chronicle of Higher Education* и *Child Magazine*. Уилямс е член на Асоциацията за психологическа наука (APS) и на четири отдела на Американската психологическа асоциация (APA). Получила е две награди за ранна кариера от APA (през 1996 и 2001 г.), а през 1997, 1999 и 2002 г. – наградата на „Менса“ за отлични постижения в изследванията за старши изследовател. Наскоро Уилямс беше посочена за Лектор „Дж. Стенли Хол“ за 2007–2008 г. от Американската психологическа асоциация.

КАК ДА СТАНЕТЕ ЕКСПЕРТ?

ПЛАН НА ГЛАВАТА

Какво знаят опитните учители, които начинаещите не знаят?

Що е опитен учител?

Развитие на експертни познания в преподаването: процес

Опитните учители имат експертни познания

Опитните учители са ефикасни

Опитните учители имат творческа прозорливост

Предимствата на експертните познания

Какво знаем за опитните учещи?

Използване на ефективни стратегии за учене

Инкрементално становище за интелигентността

Големи стремежи

Голяма възприемана Аз-ефективност

Преследване на задачата до завършването ѝ

Отговорност за себе си и за действията си

Способност за отлагане на задоволяването

Как педагогическата психология помага за създаването на опитни преподаватели и учещи?

Описателни изследвания

Експериментални изследвания

ГОЛЯМАТА КАРТИНА

За да ви помогнем да видите голямата картина, не забравяйте следните въпроси, докато четете тази въвеждаща глава. Текстът на книгата ще ви помогне да изследвате отговорите на тези въпроси в по-големи детайли.

- Какво означава да си опитен учител? Кои са съставките, от които човек има нужда, за да максимизира вероятността да стане опитен учител? Кои е най-добрият начин да се постигне опитност в преподаването?
- Какво означава да си опитен учещ? Как можете да сте опитни учещи сега, докато четете този и други учебници и се подготвяте за часовете? Как можете да идентифицирате опитните учещи в класовете си в бъдеще? Какво е включено в превръщането в опитен учещ и как можете да помогнете на всеки ученик, на когото преподавате, да стане опитен учещ?
- Защо темите в тази книга са важни за учителите? Какво можете да очаквате да научите от всяка тема? Как ще можете да използвате наученото?